

Türkiyede Sosyal Medya ve Kadın Sporcular

Sümeyye Özkan Ege¹

İsmail Polatcan²

Özet

Sosyal medya sporcuların kendilerini tanıtmaları, kariyerlerini geliştirmeleri ve geniş kitlelere ulaşmaları için önemli bir araç haline gelmiştir. Kadın sporcular açısından bu platformlar, özellikle geleneksel medyada sınırlı yer bulmaları nedeniyle, daha büyük bir öneme sahiptir. Türkiye'deki kadın sporcular, başarılarını, antrenman süreçlerini ve bireysel hikayelerini sosyal medya aracılığıyla geniş bir kitleyle paylaşarak, spor dünyasında daha fazla görünürlük kazanmaktadır. Ancak, bu süreçte karşılaşılan en büyük sorunlardan biri toplumsal cinsiyet önyargıları ve siber zorbalıktır. Kadın sporcuların sosyal medya paylaşımları, başarılarından çok fiziksel görünümlerine odaklanan yorumlarla karşılanmakta ve bu durum, Türkiye'deki toplumsal algıların sosyal medya üzerindeki yansımaları açıkça göstermektedir. Buna rağmen, sosyal medya kadın sporcular için güçlü bir fırsat alanı sunmaktadır. Futbol, voleybol ve basketbol gibi takım sporlarında yer alan sporcular, bu platformlar sayesinde bireysel marka değerlerini artırabilirken, taraftarlarla daha güçlü bir bağ kurma şansı yakalamaktadır. Ayrıca, toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunda farkındalık yaratmak için sosyal medyanın etkili bir araç olarak kullanıldığı görülmektedir. Türkiye'deki kadın sporcuların sosyal medya kullanımını desteklemek hem sporcuların kariyerlerini hem de toplumdaki eşitlik algısını olumlu yönde etkileyebilir. Bu bağlamda, sporcuların sosyal medya deneyimlerinin iyileştirilmesi ve cinsiyetçi önyargılarla mücadeleyle yönelik stratejilerin geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

- 1 Mardin Artuklu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, 0009-0002-6847-4141, smy.ozkan58@gmail.com
- 2 Mardin Artuklu Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Beden Eğitimi ve Spor Bölümü, 0000-0001-8618-48803, polatcan86@gmail.com

GİRİŞ

Spor, çağımızın en göz alıcı toplumsal nesnelere biridir. Hayatın dinamik öğelerini içinde barındırması, yeryüzündeki farklı etnik, dilsel ve dinsel kökene mensup insanları bir araya getirip kaynaştırabilme özelliğinin yanı sıra belli kurallar çerçevesinde işleyen sosyal bir olay olması nedeniyle kitle iletişim araçlarının dikkatini, spor olgusu üzerine yoğunlaştırmasına sebep olmuştur (Kejanlıoğlu vd., 2001). Sporun tanınmasında ve yaygınlaşmasında medyanın etkisi oldukça fazladır (Ekici, 2011). Özellikle sosyal medya bu bağlamda önemli bir işlev görmektedir. Sosyal medyada büyük ölçüde sporun yer alması sporcuya yönelik de ilgiyi artırmaktadır (Zorba ve ark., 2014). Bu ilgi her zaman sporcuları destekleyecek nitelikte değildir. Spor, toplumsal hayatın bir parçasıdır ve sporun sınırları toplumsal normlar doğrultusunda belirlenmektedir (Çalışkan & Ekici, 2017). Geçmişten günümüze değin ataerkil toplumların egemen olması sporu da eril bir yöne doğru çekmiştir. Sporla ilgili genel anlamda tüm kavramlar ve aynı zamanda yarışma rekabeti erkeklik kavramları ile ilişkilendirilmiştir. Bu anlamda kadınların sosyal medyada bedensel özellikleri öne sürülmüş ve kadınlar spor için uygun olmayan ya da rekabet için zayıf olarak görülmüştür. Kadınları rekabetçi spor alanının dışında tutan, kadınlık görevlerini yerine getirerek spor alanında kadınlara sınırlı bir alan sunan anlayış tamamen toplumsal cinsiyet ideolojilerinin bir ürünüdür (Koca ve Bulgu, 2005; Akkaya ve Kaplan, 2014). Elbette bu durum hayatın tüm alanlarında kadın sporculara farklı problemler çıkartmaktadır. Günümüzde en yaygın alanlardan sayılan sosyal medyada kadın sporcular çeşitli siber zorbalıklar ve çevrimiçi tacizlere maruz kalmaktadır. Söz gelimi siber zorbalıkların büyük çoğunluğunun toplumsal cinsiyet rolleri ile alakalı olduğu düşünülmektedir. Nitekim kadın sporcuların bu denli zorbalıklara maruz kalmasının sebebi toplumun içerisindeki bazı kümelerin bu alanı erkeklere ait olarak görmesi ve kadınların bu konuda yetersiz kaldığını düşünmesidir. Ne var ki bu düşüncelerden çok daha sert zorbalık örnekleri de mevcuttur (Uzun, 2023). Özellikle; X, Instagram, Facebook, gibi sosyal medya sitelerinde erkeklik ve kadınlık algısı üzerine vurgu yapan, belirlenen alanlarda erkeklerin ya da kadınların hareket etmesi gerektiği yönünde mesajlar içeren paylaşımlar yapılmaktadır. Erkeklerin toplumda, özellikle spor gibi alanlarda sahip olduğu kültürel güç, kültürel yaşamın da bir ögesi olarak hegemonik erkekliğin spor ile yayılmasına sebep olmuştur (Hargreaves, 1989). Connell (1987) 'e göre "hegemonik erkeklik" kavramı, toplumdaki bazı erkeklerin, kadınlara ve diğer erkeklere karşı kurduğu üstünlük ve tabiiyet ilişkisinin meşrulaştırılmasına dayanmaktadır. Toplumsal cinsiyet ilişkilerinde hegemonyaya yapılan vurgu, hegemonik erkekliğin büyük ölçüde kültürel

üstünlük (söylemsel ikna) yoluyla olduğu varsayılmaktadır (Messerschmidt, 2019). Söylemsel ikna yoluyla, sporun cinsiyetleştirilmesi, kimin bu oyunu oynayıp oynamayacağına karar verilmesi, “cinsiyete uygun” sporların yapılandırılması gibi birçok nokta sporun çizdiği çizgilerin aynı zamanda ulusal birliğin sembelleri haline gelmesine yol açmıştır (Burnett, 2001). Hegemonik erkeklik “medya araçları ile üretilen ürünler yoluyla toplumda meşruiyet kazanmakta ve fikirlerin benimsetilmesine yardımcı olmaktadır” (Demir ve Öztürk, 2023). İnternet, sosyal medya ağları ve bu ağlarda yayın yapan kuruluşlar, geleneksel medyanın hegemonik gücünü aşmak için bir yol olsa bile bu yapılar geleneksel hegemonik rolleri temsil etmeye ve erkek sporlarına/sporcularına daha çok yer vermeye devam etmektedir (Shifflett vd., 2016). Bu ağlarda dijital spor içeriği üreticilerinin kullandığı dil, haber sayısı ve görseller sosyal medyada egemen olan ataerkil ve hegemonik yapıyı beslemeye ve sürdürmeye devam etmektedir (Ayhan ve Demir, 2022). Bu ağlarda sosyal medya tarafından sporcu kadınların başarısızlıkları ve başarılarının küçümsenmesi gibi kalıp yargılar sıkça kullanırken, cinselleştirme ve nesnelleştirmeye yönelik söylemlerde yer almaktadır. (Adá Lameiras ve Rodríguez-Castro, 2021; Ayhan ve Demir, 2022). Sosyal medya ortamlarında anonim olmanın vermiş olduğu güven bireylerin toplumsal cinsiyet dayatmasını zorbalık şeklinde ortaya çıkarmasına olanak tanımaktadır. Bu durumun özellikle kadın sporculara hatta topluma mâl olmuş kişilere bile yapıldığı görülmektedir. Elbette bunun altında bir takım kültürel roller ve toplumun belirlediği normlar yer almaktadır (Çalışır ve Okur Çakıcı, 2015; Ergeç ve Zateri, 2020; Delal ve Abanoz, 2022). Bu normlar kadının toplum nezdinde duygusal, fiziksel ve bedensel olarak zayıf görülmesi, sporun genellikle erkeklikle ilişkilendirilmesine dayandırılmaktadır (Koca; Bulgu, 2005). Toplumun bazı kesimlerinde bu yargıların hüküm sürmesi sosyal medyaya da yansımaktadır. Öyle ki aynı dalda ki herhangi bir kadın sporcu ile erkek sporcuyu kıyasladığımızda, erkek sporcular sporcu kimliği üzerinden konuşulurken, kadın sporcular bedeni üzerinden eleştirilmenin yanı sıra cinsiyetçi yaklaşımlara maruz kalmaktadır. Uzun (2023)’a göre Bu eleştirilerin temelinde geçmişten günümüze ataerkil toplumların egemen olması beraberinde sporu da eril bir alana sokmuştur. Toplumsal cinsiyet düzleminde, kadının spor deneyimini meşrulaştıran ideolojik süreç, kadın ve erkek arasındaki biyolojik farkla ve bu farkın yarattığı erkek üstünlüğü düşüncesi ile başlamaktadır. Cinsiyetler arası biyolojik farklılıkla kadın; erkek üstünlüğü karşısında öteki olarak tanımlanıp, toplumsal olarak ikincil konuma itilmektedir. Kadının spordaki ikincil konumu, biyolojik farklılığı besleyen sportif etkinliğin algılanma ve değerlendirilme biçimi ile yakından ilişkilidir. Sportif etkinlik, yüksek düzeyde performans, üstün fiziksel

özellikler, yetenek, başarı, hırs ve rekorlarla tanımlandıkça ve spor pratiği bu tanımların dışında kalanlara kısıtlamalar getirdikçe, biyolojik farklılıklar normalleştirilerek toplumsal olarak kadını ikincilleşmeye götürmektedir. Burada belirleyici olan, erkek bedeni karşısında ötekileştirilen kadın bedenine cinsellik yoluyla vurgu yapılması ve kadın sporunun cinsellik içeren, cinselliği çağrıştıran bir alana dönüşmesidir (Uzun, 2023). Aynı zamanda medyada söz konusu kadın sporunun bedeni ve güzelliği ön plana çıkarılmaktadır. Kadınsal bir takım özellikler sportif başarının önüne geçmektedir. (Akkaya vd., 2014). Biyolojik cinsiyete dayalı eşitsizlikler, birer mit olarak görülmekte ve bu anlayış, mitlerin gerçekliğe dönüşmesine neden olmaktadır. En önemli mitlerden biri, kadınların, bedenleri göz önüne alınarak, özellikle ağır sportif etkinlikleri kaldıramayacak kadar zayıf varlıklar olarak görülmeleridir. Bunun yansımaları futbolda net bir şekilde görebiliriz. Türkiye’de futbolun bir erkek oyunundan ibaret olduğu, kadınlıkla ilişkilendirilen her türlü olgu ve simgenin aşağılayıcı olduğu söylenebilir (Akkaya vd., 2014). Bu cinsiyetçi bakış, bugün futbol dünyasında oldukça yaygın ve etkilidir. Ülkemizde özellikle “erkek” sporu olarak kabul edilen futbol, spor medyamızda sezon ortası veya sezon sonu fark etmeksizin spora ait sosyal medyada en fazla yeri kaplamaktadır. Bunun yanı sıra cinsiyete “uygun” olarak görülen yüzme, jimnastik, tenis ve dalış sporlarında yer alan kadın sporcular spor medyasında, cinsiyete “uygun olmayan” futbol gibi spor alanlarında var olan kadın sporculara göre kendisine daha fazla yer bulmaktadır (Vincent vd., 2003). Bu haberlerden yer kalan durumlarda ise kadın sporları tek boyutta sunulmaktadır. Yer verilen kadın spor haberleri, kendisinden önce ve sonra gelen erkek spor haberlerinin arasına sıkıştırılmış ve gizlenmiş durumdadır. Medyada kadın sporculara sınırlı sayıda yer verildiği gibi, kadın sporcular hakkında var olan bu haberlerde kadınların bedensel özelliklerine ve başarısızlıklarına vurgu yapabilmektedir. Bu olumsuz haberlerin özellikle sosyal medyada yer alması aynı fikirdeki binlerce insanı haberin altında buluşturmakta ve kadın sporcuların gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir. Özellikle alanında kendini kanıtlamış bazı erkek sporcularında cinsiyetçi yaklaşımlarla kadın sporculara veyahut kadın spor yorumcularına bazı ifadeler kullanması kendini takip eden ve onaylayan kimselerce de benimsenebilmektedir. Bu yargıyı doğrulayacak şekilde kadınların futbol konusunda bilgisinin yeterli olmadığı ve futbolun erkeklere ait olduğunu varsayan bu düşünceyi medyada yer alan şu diyalogla da net bir şekilde görebiliriz. Ümit Özat eski bir futbolcu ve teknik direktör günümüzde ise futbol yorumcusudur. Yine Simge Fıstıkoğlu bir spor/futbol yorumcusu, sunucusudur. İkili arasında aranın da Habertürk kanalında yayımlanan Bizim Stadyum programında geçen, tartışmaya dayalı diyaloglar, bir kadının,

futbol dünyasında nasıl görüldüğüne iyi bir örnektir. Diyaloglardan bazı örnekler vermek gerekirse;

Ümit Özat ve Simge Fıstıkoğlu arasında geçen diyaloglar: 24 Eylül 2012...

Ümit Özat: *Ben sizle futbol konuşmam...*

Ümit Özat: *Futbol erkek oyunudur... ..*

Ümit Özat: *Bana futbolu anlatır mısınız? Antrenman bilgisi, bir anlatır mısın? Bildiğiniz kadarıyla...* Simge Fıstıkoğlu: *Bana mı diyorsunuz? Hayır anlatmam.*

Ümit Özat: *Bilmiyorsunuz ki...*

Simge Fıstıkoğlu: *Ben size bilgimi kanıtlamak zorunda değilim. Size burada hiçbir şey kanıtlamak zorunda değilim. ...*

Ümit Özat: *Ben nasıl bir bayanla el örgüsünü, yemek konusunu konuşamazsam, onun yatkın olduğu dallarda... Kadınla da futbol konuşmam.*

Ümit Özat: *...kime sorarsan sor; akli dengesi yerinde olan her insan “Kadınlar da erkekler kadar futboldan anlar” cümlesini kabul edemez.*

Simge Fıstıkoğlu: *Bu kadar saçma bir cümle duymadım. Cinsiyetçi ve kadınları aşağılayan bir cümle bu... (Akkaya vd., 2014).*

Yine bu yaklaşımı doğrulayacak nitelikte Çanakkale ilinde kadın futbolcular ile ilgili yapılan bir başka araştırmada; kadın futbolcular futbola başladıklarında, bu sporun onlar için uygun olmadığına yönelik tepkiler aldıklarını ifade etmişlerdir. Son 20 yılda kadın futbolunun büyük ölçüde gelişmesine rağmen, toplumumuzun büyük bir kısmında hala büyük bir tereddüt ve kararsızlıkla karşılandığı gibi futbol hala bir erkek etkinliği olarak kabul edilmekte ve kadın futboluna ilgi ve destek yeterince gösterilmemektedir (Uluç, 2023). Geleneksel spor medyasının kadın sporlarını ve kadın sporcuları yansıttığı ve yansıtmadığı birçok nokta eleştirilmektedir. Ancak sosyal medya ağlarının ortaya çıkışı, sporcular ve kadın sporcular için kendini ifade etmede ve hayranlarla aracı olmaksızın doğrudan iletişime geçme fırsatı yaratmıştır (Hardin ve Whiteside, 2012; Coche, 2017). Söz gelimi 2021 yılında Şanlıurfa ilinde öğrenim gören 13 yaşındaki hentbolcu Merve Akpınar 2021 de DHA'ya verdiği bir röportajda hentbol oynadığı ve şort giydiği aynı zamanda erkeklerin arasında erkeklere ait olduğu düşünülen bir ortamda bulunduğu için dışladığını gözyaşlarına hâkim olamayarak anlatmıştı. Bu görüntülerin sosyal medyada hızla yayılmasının ardından başta profesyonel anlamda adını duyurmuş kadın

sporcular olmak üzere bu görüntülere kayıtsız kalmayan birçok spor kulübü de Merve'ye desteklerini yayınlamıştı. Çocukluktan itibaren kız çocuklarının sporda önünü kesen sporu erkeklere atfeden düşüncelerin temelinde her ne kadar toplumsal kalıp yargılar olsa bile, kadınların sporcu kimliklerinin yerine cinsiyetçi yaklaşımlara dayalı haberler yapıldığı ve spor erkeklikle ilişkilendirilmeye devam ettiği sürece sosyal medyada bu tür düşünceler hep devam edecektir. Oysaki toplumu oluşturan bireyler biyolojik olarak erkek ve kadın olarak dünyaya gelmekte ve biyolojik işlevleri doğrultusunda yaşamlarını sürdürmektedir. Bu anlamda biyolojik olarak kadın ve erkek olmak doğal ve doğuştan gelmektedir. Her iki cinsiyetin de biyolojik olarak farklı özellikleri vardır ve insan yaşamının devamlılığı için hem erkek hem de kadın farklı roller üstlenmektedir. Ancak toplumsal yaşamda kadın ve erkeklerin rolleri biyolojik işlevler doğrultusunda belirlenmemektedir. Toplumsal normlar cinsiyet rollerini belirleyerek toplumsal yaşamı şekillendirmektedir. Toplumun ortaya koyduğu bu cinsiyet payları yaşamın her alanında olduğu gibi spor alanında da kendine yer bulmuştur. Sporda bu bağlamda orta çıkan cinsiyet rolleri sosyal medyayı da bu şekilde etkisi altına almıştır.

Koca ve Bulgu'ya göre (2005), spor, toplumsal cinsiyete bağlı kültürel bir pratik olarak incelenmelidir. Çoğu kadın, ataerkil düzenin etkisiyle hayatını sürdürmekte ve erkek egemenliğinin altında hayatın birçok alanında mücadele etmektedir (Uluç, 2023). Ancak, Viter (2022)'e göre, spor bu egemenlik yapısının diğer alanlara göre daha az olduğu bir alandır. Spor aktiviteleri ve müsabakaları, liyakat ve eşitlik ilkesi üzerine kurulmuş bir dengedir. Bununla birlikte, kadınların spor dünyasındaki yeri hem cinsiyet farklılıkları hem de kültürel normlar nedeniyle her zaman engellere karşı gelerek kazanılmıştır. Kadınlar, spor içinde yer almak için, kararlılık ve mücadele ile yerlerini sağlamlaştırmaya çalışırken spor medyasının bir dalı olan sosyal medya bu bağlamda kadın sporculara engel teşkil etmektedir. Kısacası spor, erkekliğin toplumsal inşasında yer alan temel alanlardan biridir. Spor tarihine bakıldığında, kolaylıkla görülebilecek olan erkek egemen yapı, bugün medya aracılığıyla yeniden üretilmektedir (Akkaya vd., 2014). Medyanın kadın sporlarına ilişkin yayınlarına tarihsel bir bakış, günümüzün dijitalleştirilmiş, çeşitlendirilmiş ve küreselleşmiş spor yayınlarıyla devam etmektedir (Creedon, 2014).

Sosyal Medya

Sporun sosyal bir olay olması nedeniyle hem spor ile uğraşanlar hem de spor haberciliği yapanlar açısından spor, toplumsal cinsiyet rollerini ortaya çıkarmakta ve yeniden üretmektedir. Bu anlamda toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde kadınlar spor alanında da yer yer ötekileştirilmektedir.

Bu ötekileştirme beraberinde kadın erkek eşitliğini ortadan kaldırmaktadır. Kadın-erkek eşitsizliği, toplumun pek çok alanı gibi, spor medyasında da vardır. Bu eşitsizliğin temelinde, toplumsal cinsiyet rollerinin etkisi bulunmaktadır. Spor Medya araçları içerisinde bu eşitsizliği ortaya çıkaran en önemli kitle iletişim aracı ise sosyal medya platformlarıdır. Sosyal medyanın toplum üzerindeki etkisi giderek büyürken öyle ki bazı sosyal platformlarda birçok spor haberlerinin yanı sıra sadece sporcuların yer aldığı spor ekleri de yayınlamaktadır. Sosyal medya, ülkemizde olduğu kadar dünya çapında dikkat çekmede, tartışma yaratmada ve kadın sporculara medyada yer verilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Sosyal medya, spor haberlerini kişilerarası, kültürlerarası ve uluslararası bir kamusal alan temeline getirmiştir. Buna rağmen spor medyası için kadın sporcuları kapsamak ve temsil etmek için kullanılan yargılar değişmemiştir. Medyanın kadın sporlarına ilişkin yayınlarına tarihsel bir bakış, günümüzün dijitalleştirilmiş, çeşitlendirilmiş ve küreselleşmiş spor yayınlarıyla devam etmektedir (Creedon, 2014). Günümüzün spor kültürü, kadın sporcuları geleneksel medyada devamlı marjinalleştiren, son derece erkek sileştirilmiş bir kültür kapsamında değerlendirmektedir. Arslan ve Koca (2006)'ya göre spor geleneksel anlamda, erkeksi cinsiyet rollerini barındıran erkek etkinliği olarak görülmekte ve üstün sportif performans, erkeklikle bağdaştırılmaktadır. Sosyal medya ağlarında da durum pek farksız değildir. Erkek ve kadın sporcuların temsiline ilişkin cinsiyet farklılıklarını vurgulayan söylemler ortaya çıkarılmaya devam etmektedir. Görünüşte tarafsız gibi görünen “adanmış”, “yetenekli” ve “çalışkan” gibi kelimelerle cinsiyete dayalı çağrışımlar yapılabildiği gibi (Yang vd., 2020), sosyal medya platformlarında yer alan kadın spor haberlerinde başarısızlığı, cinsiyetçiliği ve kadın sporcuların özel yaşamını ön plana çıkaran ağdalı bir dil de kullanılmaktadır (Ayhan ve Demir, 2022). Özellikle yarışma sporları ile ilgili sosyal medyada yer alan haberler göz önüne alındığında erkeklik ve kadınlıkla ilgili çok etkili mesajlar vermektedir. Bu tarz düşüncelerin dile getirildiği sosyal medya platformlarında aynı düşüncelere sahip binlerce insan acımasız şekilde kadınları hedef alırken sporu erkek bedeni ve gücü ile bağdaştırmaktadır. Bu düşüncelerin günümüz medyasında fazlasıyla yer edinmesi ve gün yüzüne çıkmasının sebebinin çağımızın getirdiği teknolojinin etkileriyle insanların iletişim kurmadaki sınırsızlığına bağlayabiliriz. Tarihsel sürece baktığımız da insanların gündelik yaşamda iletişim kurdukları kişi sayısı kısıtlıdır. İletişim araçlarının gelişmesiyle beraber bu sayı ölçülemeyecek derece de artmıştır. Sosyal medya hesaplarından sayısız kişi ile iletişim halinde olan birey, bu yeni sanal ağ ortamında yeni iletişim biçimleri geliştirmiştir (Anamur-Topsakal, 2019). Bu yeni iletişim becerilerinin daha çok ilgi görmesi neticesinde spora

dair yayın yapan sosyal medya platformları sosyal mecralarda kadınların ve erkeklerin toplumsal rolleri hakkında yorumlar yapmaktadır. Özellikle sosyal medya ağlarında kadının yaşamdaki payını ev ile sınırlayan, kadınları spor alanlarında erkeklerden ayırıştıran, bazı cinsiyet rollerini sert çizgilerle ayıran bu haberlere yer verilmektedir. Bunun neticesinde bu düşüncelere sahip olanlarla, karşıt görüşte olan insanların aynı haber altında buluşmasıyla haber daha çok ilgi görmekte ve bu bağlamda da sosyal medyada haberin olması gerektiğinden daha fazla yer edinmesi ve gündemde kalması kadın sporculara zarar verebilmektedir. Sosyal medya kanallarının izin verdiği kadarıyla beğenme, beğenmeme, yorum yapma, sesli veya mesaj isteği gönderme, fotoğrafı alıntılama, emoji bırakma gibi birbirinden farklı niceliksel ve niteliksel iletişim biçimleri toplumsal hayatımızla bütünleşmiştir. Bu yeni sanal ortam beraberinde takip etme/ takip edilme ve stalklama gibi izlemenin ve peşinde olmanın normal görüldüğü yeni bir gözlem ve takip etme toplumu da beraberinde getirmiştir (Anamur-Topsakal, 2019). Bu gözlem ve takibin etkisiyle yeni sanal dünyanın acımasız ortamından ne yazık ki kadın sporcularımız fazlasıyla etkilenmektedir.

Siber Zorbalık ve Kadın Sporcular

Siber zorbalık kavramına değinmeden önce bunun temelini oluşturan zorbalık kavramının ne olduğuna bakmalıyız. Zorbalık, en genel tabiri ile bir kişinin bilinçli olarak başkalarına sözlü saldırı, fiziksel taciz veya manipülasyon gibi bir takım yollarla zarar vermesidir. Siber zorbalık ise zorbalığın sanal ortamlarda gerçekleştirilmesidir. Başka bir deyişle siber zorbalık dijital iletişim ağlarında gerçekleştirilen zorbalıklar olarak tanımlanabilir (Uzun, 2104). Siber zorbalık kavramı ortaya çıkışı 2003 yılında Bill Belsey'nin Kanada'da siber zorbalığı inceleyen bir web sitesi yayınlamasıyla başlar. Belsey, dijital ortamlarda yaşanan zorbalıkları aktarmak için (<http://www.cyberbullying.ca/>) adlı internet sitesini yayınlamıştır (Bauman ve Bellmore, 2015). Literatürde ise siber zorbalık kavramını Bhat (2008: 58) utandırmak, tehdit etmek, incitmek ya da dışlamak için yapılan davranışlar olarak tanımlanmaktadır. Bir diğer tanım ise birinin dışlandığı, utandırıldığı, taciz edildiği veya aşağılandığı hatta işkence gördüğü durumları çerçeveleyen sanal saldırılardır (Uzun, 2014). Siber zorbalık temelde bu durumların sanal ağlarda kişiye yöneltilmesi ile ortaya çıkmaktadır (Betts, 2016). Burada yapılan siber zorbalık tanımlarına bakıldığında fiziki dünyada karşılaşılan zorbalıklardan hareketle bir tanımlama yapıldığı anlaşılmaktadır. Nitekim yazarlar gerçek dünyada karşılaşılan zorbalıkların dijital dünyaya da yansıdığını ifade etmiştir (Uzun, 2014). Elbette dijital dünyanın etkileriyle siber zorbalık daha geniş bir yer kaplamaktadır. Belsey (2006), ise siber

zorbalığı, çağın getirdiği kitle iletişim teknolojilerini kullanarak bir birey ya da grup tarafından diğer birey ya da gruplara zarar vermek için bilinçli olarak tasarlanan, sistematik şekilde tekrar edilen ve düşmanca davranışlar içeren zorbalıklar olarak tanımlamıştır. Burada yapılan zorbalığın türü ya da şekli ne olursa olsun dijital ortamlarda yapılan bütün zorba davranışlar siber zorbalık olarak kabul edilmektedir. Zorbalık davranışının altında yatan etkenlere baktığımızda aslında hepsinin ortak bir temele dayanarak ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Nitekim zorbalık davranışları kendini diğerinden/ diğerlerinden güçlü hisseden bir kişinin daha aciz ve güçsüz gördüğü birine/birilerine karşı yaptığı kötü faaliyetler olarak değerlendirilmektedir. Burada zorba, kurbandan daha güçlü bir konumda yer almaktadır. Ancak siber zorbalık bu bakımdan fiziki zorbalıktan ayrılmaktadır. Bu anlamda siber zorbalık yapan bir kişi daha güçlü bir konumda olmamasına rağmen zorba olarak eylemlerini rahatça yapabilmektedir. Dijital dünyada görülen zorbalıklar ve zorbalar gerçek dünya ile kıyaslandığında bu bakımdan farklı olmakta ve kendi iç dinamikleri ile şekillenmektedir (Englander, 2020). Bu durum doğrudan sanal dünyanın sağladığı ayrıcalıklarla ilgilidir. Sanal dünyada herkes herkese ulaşabilmektedir ve anonim olarak bu dünyada var olmanın verdiği avantaj ile daha güçsüz konumda olmasına karşın insanlar zorba davranışlar gerçekleştirebilmektedir. Bu anlamda zorbanın; kadın sporcuyla başarılarını ve başarısızlıklarını sosyal medyada eleştirirken, eleştirdiği spor dalı hakkında bir fikri olmadığı gibi sporla bile herhangi bir ilişkisi bulunmadan kadın sporcuyla sert bir dille siber zorbalığına maruz bırakabilmektedir. Bu bağlamda sosyal medyada, her türlü insan her türlü insanı eleştiriye maruz bırakırken kadın sporcularda bu noktada payını almaktadır. Sosyal medya, bireylerin duygu ve düşüncelerini istediği şekilde ifade edebilmesine ve bunu gerçek kimliklerini gizleyerek yapmasına olanak tanır. Spor dünyasında yaşanan bu siber zorbalıklar düzenli olarak artan ve yaygın hale gelen bir durum olarak ortaya çıkmaya devam etmektedir. Sosyal medyayı aktif olarak kullanan neredeyse tüm sporcular ve spor medyasında çalışanlar siber zorbalığa maruz kalmaktadır. Baktığımızda insanların yaşamında siber zorbalık herkesin yaşadığı bir sorun olarak görülmekte ve normalmiş gibi karşılanmaya başlanmıştır. Nitekim bu sosyal medya zorbalığı ile sporcular bireysel olarak mücadele ederken ortak bir tepki ise sınırlı görülmektedir (Çavuş ve Ayhan, 2017; Yüçetürk ve Ağın, 2022; Kaya ve Ata, 2023). Spor alanında siber zorbalığa en fazla maruz kalanlar genellikle sporculardır. Sporcular özellikle fiziki görünüşleri ile ilgili karşı karşıya kaldıkları siber zorbalıklar yüzünden kimi zaman spor hayatlarını sona erdirmekte, kimi zaman da sporcular geri dönülemez durumlarla karşılaşmaktadır (Yüçetürk ve Ağın, 2022). Ann Hall (1996),

Feminizm ve Sporcu Bedenler adlı kitabında sporda cinsiyet farklılığının ele alınması açısından en etkili ve en görünür alan olarak medyayı işaret eder ve medyanın bu bağlamda ana işlevinin kadın ve erkek sporcular arasındaki farklılıkları normalleştirilmesi ve doğal karşılaması olduğunu ileri sürer. Ancak spor medyamızda bunun tam tersine sporu erillikle ve güçle bağdaştırıp kadınların spor için yeterince güçlü olmadığı gibi branşın getirdiği bazı fiziksel özelliklere sahip olmanın kadınlığa ait beden değerlerine zarar verdiğini ileri sürmektedir. Bu bağlamda örnek verecek olursak Olimpik seviyede başarılı bir milli jimnastikçi olan 25 yaşındaki Tütya Yılmaz, maruz kaldığı siber zorbalıklar nedeni ile sporu bıraktığını açıklamıştır. Kendisi 16 yaşında Türkiye'yi olimpiyatlarda temsil eden en genç sporcu olarak tarihe geçmiş olmasına rağmen kendisinin fiziksel görünüşü ile ilgili aşağılayıcı yorumlar, spor yaşantısını olumsuz şekilde sonlandırmıştır. Paylaşmış olduğu elbiseli bir fotoğrafta vücudunun kaslı olması ile ilgili yorumlar sebebiyle özgüveninin sarsıldığını belirtmiştir. Sonrasında Twitter'dan yaptığı açıklamada, “Ben buyum ve ben kendimi bu hâlimle seviyorum. Senin ‘kas yığını’ dediğin şey benim 16 yıllık emeğim, gözyaşım, döktüğüm ter, harcadığım emek, kaçırdığım mezuniyetim ve yazamadığım bir dünya şey” ve “her ne kadar bu yorumları ciddiye almıyorum desem de zaman zaman insanın kalbini kırılıyor, çünkü nihayetinde ben de bir insanım...” diyerek aslında maruz kaldığı siber zorbalıkların psikolojisini etkilediğini dile getirmiştir (Yüçetürk ve Ağın, 2022). Bu örnekte de olduğu gibi kadın sporcuların uğradığı siber zorbalıklar erkek sporculara yapılanların yanında daha fazla ve daha acımasız olduğunu göstermektedir. Medyanın gözü önünde olan ünlü kadın sporcularda yer yer zorbalıklara maruz kalmaktadır. Örneğin, Öktem (2004). Tarihsel süreçte kadın sporcular medyada bu tür zorbalıklara sık sık maruz kalmaktaydı ancak dijital dünyanın gelişmesi ve sosyal medyanın ortaya çıkmasıyla zorbalıklar daha çok daha acımasız ve daha hızlı ortaya çıkmaktadır. Kadın sporculara sosyal medyada zorbalığın artmasının sebebi doğrudan toplumsal cinsiyet yargıları ile ilişkilidir. Nitekim kadını zorbalamayı kendinde hak gören zorbalılar, kadınlara siber zorbalık ve çevrimiçi istismarı sık sık tekrarlamaktadır. Kadın sporcuların sanal dünyada istismar ve siber zorbalıklara maruz kalması bu ağlarda kişilerin anonim olarak yer almasına bağlanmaktadır. Ancak bu eylemler kadın sporcuların dijital dünyada ciddi manada korku yaşamalarına tacize maruz kalmasına psikolojik olarak gündelik yaşamının ve aynı zamanda spor performansının etkilenmesi anlamına gelmektedir (Lenhart, 2007). Bu nedenle bazı dijital ağlar özellikle de blog ve sözlük tarzı sayfalar siber zorbalık ve çevrimiçi istismarı önlemeye yönelik sözleşmeler geliştirmiştir. Söz konusu ağlarda buna benzer bir durumlarla karşılaşıldığında sayfa yöneticileri zorbaya engel

olmakta ve bunu içeren mesaj da sosyal ortamdan çıkarılmaktadır. Ancak globalde daha yaygın olan sosyal medya platformlarında bu durumdan söz etmek mümkün değildir. Facebook, Instagram, X (Twitter) ve YouTube gibi sosyal medya platformlarında online zorbalığa karşı alınan doğrudan bir önlem yoktur. Bu tür ağlar denetimden uzak olmaları ve fazla sayıda kullanıcıya sahip olmaları nedeni ile siber zorbalığı durdurma açısından olanak tanımayan bir yapıya dönüşmektedir (Akın, 2010; Baştürk Akca ve Sayımer, 2017).

Yüçetürk ve Ağın (2022)'de yaptıkları araştırmada "Sporcuların Perspektifinden Sosyal Medyada Siber Zorbalık" kadın sporcuların maruz kaldığı zorbalıklar bizzat kişinin deneyimden aktarılmıştır. Bazı zorbalık örneklerini verecek olursak:

"Dans ediyorsun, şarkı söylüyorsun, sen ne biçim sporcusun? Judo mu yapıyorsun dans mı ediyorsun bu ne biçim hâller? Spor yapıyorsan adabımı bil, bizim de başımızı ağrıtmı. Bana böyle şeyler söylüyorlar ama ben takmıyorum yani. Herkes bir şeyler söylüyor, sonuçta herkesi umursamıyorum."

"Beni bunlar çok rahatsız etmese de başıma gelmedi diyemem. İşte türbanlı olduğum için bu sporu yapmamam gerektiğine yönelik bir sürü hakaret dolu mesaj atanlar oldu. Yok türbanlı bir kız öyle hareket yapar mı falan filan..."

"... Şimdiden bile düşünüyorum özel hayatıma sosyal medyada çok dikkat etmem gerektiğini. Hatta daha yeni bi mesaj attılar. Cevap vermeye çekiniyorum. Eğer biriyle konuşsam konuşmamı çarpıtıp, başkasıyla paylaşırsa diye. Başarımla anılmak varken bu tarz işlemlerle anılmaktan endişe duyuyorum açıkçası. Konsantrasyonumu ve sporumu etkileyebilir bu durumlar."

"Avrupa Şampiyonası'ndan sonra haberlere çıkmıştım. Instagram'da birden takipçi sayım arttı. Sonrasında tanımadığım insanlardan taciz olarak sayılabilecek mesajlar aldım ama tanımadığım için ciddiye almadım."

Yüçetürk ve Ağın (2022)'de yaptıkları araştırmada kadın sporcuların daha çok sözlü taciz ve hakaret şeklinde siber zorbalığa maruz kaldıkları gözlemlenmişlerdir. Aynı zamanda bu çalışmaya göre sporcuların maruz kaldığı siber zorbalık davranışları yalnızca onların performansları ile ilgili olmamakla beraber sık sık onların yaşam tarzları dini inanışları, dış görünüşleri, günlük paylaşımları, aileleri ve sosyal çevreleri ile ilgili olduğunu ortaya koymuştur.

Sporun hegemonik erkekliği yaydığı ve koruduğu görüşü uzun zamandır kabul görmektedir. Sporla iç içe geçmiş güç, saldırganlık, rekabetçilik, hız, yüksek performans ve takım çalışması gibi birçok özellik aynı zamanda erkeklerle ilişkilendirilmiş ve erkeklerin sadece spor alanında değil dilsel

söylemler yoluyla kültürel hayata da hâkim olması amaçlanmıştır. Bu da erkeklığın getirdiği bir takım değerlerle sporun icra edildiğine, içerisinde barındırdığı dinamiklere uyum sağlanmasına ve bu alanın erkeksi niteliklerinin toplumsal yaşamda da karşılık bulmasına yol açmıştır (Cahn, 1994).

Sonuç

Türkiye’de kadın sporcu denilince akla gelen voleybol, jimnastik, yüzme, tenis gibi spor dallarıdır. Türkiye’de kadınların spor yapmaları desteklenmekte ve Türk spor medyasında kadın sporculara yönelik olarak pozitif ayrımcılık sağlanmaktadır. Bu doğrultuda son yıllarda farklı spor branşlarına katılım ile kadın sporcu sayısında olağanüstü artış olduğu söylenebilir. Siber zorbalık ve spor ilişkisi düşünüldüğünde bu konuda mücadele ederken sporcuların, kulüplerin ve federasyonların alabilecekleri önlemler önem arz etse de tek başına yeterli olmamaktadır. Sosyal medyada kadın sporculara yönelik söylemlerde sporcuların uğradığı mağduriyet problemlerinin ahlaki ve yasal suç boyutlarıyla güçlü şekilde mücadele edilmesinin yanı sıra bu konuda kadın sporcuları desteklenmelidir. Sosyal medya uygulamaları da tıpkı bazı internet sitelerinin siber zorbalığa karşı yaptığı engellemeler gibi bu mücadeleye daha fazla katkıda bulunmalıdır. Sosyal medyada kullanıcıların sporculara yönelik yapmış olduğu her türlü hakaret, tehdit, küfür içeren söylemler günümüzde oldukça yaygın kullanılan yapay zekâ ile önlenebilir. Aynı zamanda kadın sporcularımızın başarılarını küçümseyen ya da bu başarıları olağan dışı gören yaklaşımlardan uzak durulmalıdır.

Kaynaklar

- Adá Lameiras, A. & Rodríguez-Castro, Y. (2021). The *presence of female athletes and non-athletes on sports media Twitter*. *Feminist Media Studies*, 21(6), 941-958.
- Akin, A. (2010). Self-compassion and Loneliness. *International online journal of educational sciences*, 2(3).
- Akkaya, A., Yilmaz, H. B., Chae, C. B., & Tugcu, T. (2014). Effect of receptor density and size on signal reception in molecular communication via diffusion with an absorbing receiver. *IEEE Communications Letters*, 19(2), 155-158.
- Akkaya, C., & Kaplan, Y. (2014). Toplumsal cinsiyet bağlamında spor medyasında kadın. *International Journal of Sport Culture and Science*, 2(Special Issue 2), 177-182.
- Anamur, D. D., & Topsakal, T. (2019). Herkesin herkesi gözetlediği toplum: siber uzamda alttan gözetimin farklı inşası olarak siber zorbalık. *İnönü Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (İNİF E-Dergi)*, 4(2), 37-58.
- Arslan, B., & Koca, C. (2006). Kadın sporcuların yer aldığı günlük gazete haberlerinin sunum biçimine dair bir inceleme. *Spor Bilimleri Dergisi*, 17(1), 1-10.
- Ayhan, B. & Demir, Y. (2022). *Systematic sexism: Women's sports news in a circle of gatekeepers and users on Twitter*. *Communication & Sport*, 0(0), doi: 10.1177/21674795221147644.
- Bauman, S. & Bellmore, A. (2015). New directions in cyberbullying research. *Journal of School Violence*, 14(1), 1-10.
- Belsey, B. (2006). *Cyberbullying: An emerging threat to the always on generation*. <http://www.cyberbullying.ca>.
- Betts, L. R. & Betts, L. R. (2016). *What can be done about cyberbullying*. *Cyberbullying: Approaches, Consequences and Interventions*, 103-131.
- Burnett, C. (2001). *Whose game is it anyway? Power, play and sport*. *Agenda*, 16(49), 71-78.
- Connell, R. (1987). *Gender and power*. Sydney: Allen and Unwin.
- Cooky, C., Council, L. D., Mears, M. A. & Messner, M. A. (2021). *One and done: The long eclipse of women's televised sports, 1989– 2019*. *Communication & Sport*, 9(3), 347-371.
- Creedon, P. (2014). Women, social media, and sport: Global digital communication weaves a web. *Television & New Media*, 15(8), 711-716.
- Çalışır, G. & Okur Çakıcı, F. (2015). Toplumsal cinsiyet bağlamında sosyal medyada kurulan benlik inşasının temsili. *Turkish Studies (Elektronik)*, 10(10), 267-290.

- Çalışkan, K., & Ekici, S. (2017). Spor eğitimi veren yükseköğretim kurumlarındaki öğretim elemanlarının örgütsel sinizm algıları ile örgütsel bağlılıklarının araştırılması. *Journal of Human Sciences*, 14(2), 1674–1689.
- Çavuş, S. & Ayhan, B. (2017). *Cyberbullying and victimization experiences of university Students*. Hasan Arslan, Mehmet Ali İçbay ve Christian Ruggiero (Ed.), *Communication & Media Researches* (s. 159-168).
- Delal, Ö. & Abanoz, E. (2022). Toplumsal cinsiyet rollerinin sosyal medyada yansımaları: Sokağa çıkma yasağı örneği. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (37), 80-95.
- Demir, Y. & Öztürk, M. (2023). Hegemonik erkeklik ve medya: Bibliyometrik bir analiz. *Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi*, 10, 49-67.
- Ekici, S. (2011). The effect of positive and negative mood on motivation to succeed of elite athletes. *Journal of Human Sciences*, 8(2), 946–962.
- Englander, E. K. (2020). *25 myths about bullying and cyberbullying*. New Jersey: John Wiley & Sons
- Ergeç, N. E., & Zateri, İ. (2020). Toplumsal cinsiyet ve sosyal ağların şiddeti çoğaltan etkisi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 29(1), 102-117.
- Hardin, M. & Whiteside, E. (2012). *How do women talk sports?: Women sports fans in a blog community*. In *Sport and its female fans* (pp. 152-168). New York: Routledge.
- Hargreaves, J. (1986). *Sport, power and culture. A social and historical analysis of popular sports in Britain*. Cambridge: Polity Press.
- Kejanlıoğlu, D.B., Çelenk, S., ve Adaklı, G. (Ed.), Talimciler, A. (2001). *Futbol Maçlarının Yayımı ve Kulüpler- Federasyon- Medya İlişkileri: Futbol Televizyon Evliliğinde Yeni Dönem. Medya Politikaları*. (s. 269) Ankara: İmge Kitabevi
- Koca C, Bulgu N (2005). "Spor ve Toplumsal Cinsiyet: Genel bir bakış" *Toplum ve Bilim*, 103, s.163-184.
- Lenhart, A., Madden, M., Smith, A. & Macgill, A. R. (2007). *Teens and social media*. Pew Research Center. <https://www.pewresearch.org/internet/2007/12/19/teens-and-social-media/>.
- Messerschmidt, J. W. (2019). *The salience of "hegemonic masculinity."* *Men and Masculinities*, 22(1), 85-91.
- Perreault, G. & Bell, T. R. (2022). *Towards a "digital" sports journalism: Field theory, changing boundaries and evolving technologies*. *Communication & Sport*, 10(3), 398-416.
- Shifflett, B., Murphy, D., Ghiasvand, F., Carlton, M. & Cuevas, M. (2016). Gender bias in sports-media analytics. *Journal of Sports Media*, 11(2), 111-128.

- Uluç, S. (2023). Kadın futbolcuların futbol yaşantılarında karşılaştıkları problemlerin incelenmesi. *Yalova Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 2(2), 83-97.
- Uzun, B. (2023). *Spor, Siber Zorbalık ve Toplumsal Cinsiyet*. Medya ve Kadın İnceleme. Tablet Kitapevi
- Vincent, J., Imwold, C., Johnson, J. T. & Massey, D. (2003). *Newspaper coverage of female athletes competing in selected sports in the 1996 centennial Olympic Games: The more things change the more they stay the same*. Women in Sport and Physical Activity Journal, 12(1), 1-21.
- Viter, G. (2022). *Türkiye’de Kadın Sporcuların Antrenörlük Deneyimleri: Hentbol Sporunda Kadın Antrenörler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, İstanbul.
- Yang, E. C. L., Hayes, M., Chen, J., Riot, C. & Khoo-Lattimore, C. (2020). *A social media analysis of the gendered representations of female and male athletes during the 2018 Commonwealth Games*.
- Yücutürk, C., & Ağin, B. (2022). Sporcuların perspektifinden sosyal medyada siber zorbalık. *Tırt Akademi*, 7(14), 154-181.
- Mutlu, T. O., Zorba, E., Bayrakdar, A., Yıldız, M., & Albayrak, A. Y. (2014). Investigation of Sports Media Expectations of the People Living In Mugla. *The Online Journal of Recreation and Sport*, 1.